

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт Объектларида Фуқаро Муҳофазаси Хужжатларини Ишлаб Чикиш Муамолари Ва Уларни Хориж Тажрибаси Асосида Такомиллаштириш

Абдикодиров Хуснитдин Шокирович

Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги Шаҳрисабз “Темурбеклар мактаби”
ҳарбий-академик лицей директори.

Қосимов Жўрабек Содикович

Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги Шаҳрисабз “Темурбеклар мактаби”
ҳарбий-академик лицей директорининг биринчи ўринбосари

Боймирзаев Абдусаттор Эгамшукурович

Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги Академияси ҳузуридаги Фуқаро
муҳофазаси институти кафедра доценти

Problems of Development of Civil Defense Documents in the Economic Facilities of the Republic of Uzbekistan and Their Improvement on the Basis of Foreign Experience

Abdikodirov Husnitdin Shokirovich

Director of the military-academic lyceum "School of Temurbeks" Shahrizabz of the Ministry of Emergency
Situations of the Republic of Uzbekistan.

Kosimov Jurabek Sodiqovich

First Deputy Director of the Military-Academic Lyceum "School of Temurbeks" Shahrizabz of the Ministry
of Emergency Situations of the Republic of Uzbekistan

Boymirzaev Abdusattor Egamshukurovich

Associate Professor of the Institute of Civil Defense under the Academy of the Ministry of Emergency
Situations of the Republic of Uzbekistan

ABSTRACT

мазкур мақолада Россия Федерациясининг иқтисодиёт объектларида Фуқаро муҳофазаси бўйича хужжатларни ишлаб чиқишдаги илғор тажрибаси ўрганиб чиқилган ва таҳлил қилинган. Иқтисодиёт объектларида фуқаро муҳофазаси бўйича масъул шахсларни аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш, фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш, ҳамда меъерий-ҳуқуқий хужжатларини ишлаб чиқиш бўйича тайёргарликдан ўтказиш, мамлакатимиз иқтисодиёт объектларида Фуқаро муҳофазаси бўйича норматив-ҳуқуқий хужжатлар ишлаб чиқишни жорий этиш юзасидан таклифлар берилган.

ARTICLE INFO

Received: 11th January 2022

Revised: 10th February
2022

Accepted: 27th March 2022

KEYWORDS

фавқулодда вазият,
фавқулодда вазиятлардан
муҳофаза қилиш, фавқулодда
вазиятларнинг олдини олиш,
фавқулодда вазиятларни
бартараф этиш, ФВДТнинг
функционал қуйи тизими,

в данной статье освещен передовой опыт разработки документов гражданской защиты на экономических объектах Российской Федерации, защиты ответственных лиц, населения и территорий на экономических объектах в чрезвычайных ситуациях, предупреждение чрезвычайных ситуаций и проведение подготовки по разработке нормативно-правовых документов по их устранению, даны предложения по внедрению нормативных и правовых документов по Гражданской защите на экономических объектах в стране.

In this article discussing the great experiences of the legal documents by civil protection in the economy of the Russian Federation, to protect responsible persons, population and territories from emergency situations in the economic buildings, to create the documents according to prevent and eliminate of emergency situations, to create the legal documents some suggestions are given by civil protection in economic buildings.

ФВДТнинг худудий қўйи тизими, фуқаро муҳофазаси, иқтисодиёт объекти, фуқаро муҳофазаси ҳужжатлари.

чрезвычайная ситуация, защита населения и территорий в чрезвычайных ситуациях, устранение чрезвычайных ситуаций, функциональная подсистема ГСЧС, территориальная подсистема ГСЧС, гражданская защита, экономический объект, документы гражданской защиты.

emergency situation, to protect population and territories from emergency situations, to prevent emergency situations, to eliminate of emergency situations, functional system of State system emergency situations, civil protection, economic building, the documents of civil protection.

Дунёда юз бераётган иқлим ўзгариши, технологияларнинг ривожланиши, ресурслар танқислиги ва инсонларнинг тобора табиат қоидаларига фаол аралашуви шароитида, содир бўлиши мумкин бўлган йирик фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш долзарб вазифалардан биридир. Иқтисодиёт объектларида Фуқаро муҳофазаси (кейинги матнларда ФМ деб юритилади) бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ишлаб чиқилиши, уларни ҳар томонлама хавфсиз фаолият юритиши, инсонларнинг ҳаёти, соғлиги ва мол-мулкни муҳофаза қилишда муҳим аҳамият касб этади. Бу борада бир қатор хорижий давлатларда ҳуқуқий ва институционал асосларга эга механизмлар ишлаб чиқилгани ҳамда амалиётда самарали натижа бераётгани кузатилмоқда. Жумладан, иқтисодиёт объектларида фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларда ҳаракат қилиш тизими айрим МДХ давлатларида жорий этилгани ва такомиллаштирилиб борилаётганини кўриш мумкин.

Россия Федерацияси бугун ҳар томонлама ривожланган давлатлар қаторида эканлиги, барча соҳалар каби фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва оқибатларини тезкорлик билан бартараф этишда, мавжуд куч ва воситаларнинг тайёргарлик даражасига алоҳида эътибор берадиган ва бу борада Ўзбекистон Республикаси билан доимий ҳамкорликдаги мамлакатлардан биридир.

Маълумки, Россия Федерациясида ҳар йили йирик фавқулодда вазиятлар юз беради ва анчамунча моддий зарар келтиради. Мамлакатда иқтисодиёт объектларининг ФМ бўйича тадбирларни амалга оширишда объектлар раҳбарларининг мажбуриятлари Россия Федерациясининг 1994 йил 11-ноябрдаги “Аҳоли ва худудларни табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Федерал Қонунининг 14-моддасида, иқтисодиёт объектлари раҳбарлари фуқаро муҳофазаси бўйича тадбирларни ўз вақтида режалаштириши ва ўтказиши, мавжуд куч ва воситаларнинг тайёргарлиги ҳамда фавқулодда вазиятларнинг оқибатларини бартараф этиш бўйича тегишли захираларни яратиши бўйича мажбуриятлар, белгилаб берилган [1].

Иқтисодиёт объектларининг ФМ ҳужжатларини расмий-лаштиришдаги муҳим вазифаларида бири - ҳужжатларни ўз вақтида қонун талаблари асосида ишлаб чиқиш, келишиш ҳамда белгиланган муддатларда аниқликлар киритиб бориш[2]. Юқорида келтирилган талаб асосида ҳар бир объектда

ФМ бўйича ҳужжатларни расмийлаштириш ўзининг ижобий натижасини беради. Иқтисодиёт объектлари раҳбарлари ФМ режаларини ишлаб чиқиш ҳамда амалиётга жорий қилиш, шунингдек, мавжуд куч ва воситаларнинг тайёргарлиги учун тегишли ваколатлари доирасида қарорлар қабул қиладилар [3].

Бу эса ўз навбатида иқтисодиёт объектларида тегишли режаларни амалиётга тақдим этишга ҳамда ФМ тузилмалари ва бошқа куч воситаларининг тайёргарлик даражасини оширишга хизмат қилади.

Россия Федерациясининг иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ҳужжатларини ишлаб чиқиш тажрибасини ўрганиш жараёнида бир қатор муҳим жиҳатлар яққол кўзга ташланади. Жумладан, Фавкулодда вазиятлар вазирлиги ва ҳудудий бошқармалари томонидан ишлаб чиқилган ва тасдиқланган иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ишлаб чиқиладиган ҳужжатлар рўйхати ҳар бир иқтисодиёт объектнинг ишчи ва хизматчиларнинг сони ҳамда объектларнинг тоифа даражаси, ишлаб чиқариш имкониятидан келиб чиқиб белгиланган.

Иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ишлаб чиқиладиган ҳужжатларнинг рўйхати аниқ шакллантирилган бўлиб, шу орқали рўйхатда кўрсатиб ўтилган ҳужжатлар ишлаб чиқилади ва ижроси таъминланади. Бу эса ўз навбатида иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ҳужжатларни ўз вақтида ишлаб чиқиш ва тегишли ўзгартиришлар киритиб бориш имкониятини беради ҳамда объект ФМ бўйича муҳандисларни ўз ишига нисбатан эътиборли бўлишларига ёрдам беради.

Иқтисодиёт объектларида меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва объектларда ФМ бўйича тадбирларни ташкиллаштиришга ёрдам берувчи махсус фирмалар бўлиб, улар шартнома асосида юқорида белгиланган хизматларни кўрсатиши йўлга қўйилган.

Иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ҳужжатларни ишлаб чиқиш йўналишида услубий қўлланмалар ва тавсияларнинг тайёрланганлиги, амалиётга татбиқ этилганлиги, масалан, С.В.Кульпинов томонидан ишлаб чиқилган ўқув қўлланмада иқтисодиёт объектларининг фуқаро муҳофазаси муҳандисининг иш фаолияти, тегишли комиссиялар ва аъзоларининг функционал вазифалари ҳамда ҳуқуқ ва мажбуриятлари берилган бўлиб, шу билан биргалликда иқтисодиёт объектларида ишлаб чиқиладиган ҳужжатлар рўйхати ва номенклатураси ҳамда тегишли ҳужжатларни ишлаб чиқиш макетлари кўрсатиб ўтилган[4]. Ўз навбатида юқорида келтирилган тажрибадан иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ҳужжатларни ишлаб чиқишда маъсул ходимлар учун асосий қўлланма сифатида фойдаланиш мумкин.

Фавкулодда вазиятлар вазирлиги ва ҳудудий бошқармаларининг махсус интернет сайтларида иқтисодиёт объектларида ФМ ҳужжатларининг рўйхати, уларни ишлаб чиқиш ва расмийлаштириш бўйича маълумотларни олишимиз мумкин. Бу эса, ўз навбатида, иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ҳужжатларни ишлаб чиқиш тадбирларини сифатли ва ўз вақтида ташкил этилишига хизмат қилади. Бундан ташқари иқтисодиёт объектларида ишлаб чиқиладиган ҳужжатлар тўплами берилган бўлиб ҳар бир тўплам ичида ФМ ҳужжатларининг аниқ рўйхати белгилаб берилганлиги ФМ бўйича мутахассисларнинг ўрни алмашган тақдирда ҳам ҳужжатларни юритиш ва сақлашда муаммоларни келтириб чиқармаслигига хизмат қилади. Мазкур рўйхатда кўрсатиб ўтилган ҳужжатлар намуналарини объектларда жорий этиш ҳужжатларни юритиш бўйича юзага келадиган ҳар хил баҳсларнинг олдини олишга хизмат қилади.

Россия Федерацияси Фавкулодда вазиятлар вазири томонидан 2001 йил 9-июлда тасдиқланган иқтисодиёт объектларининг ФМ мутахассислари учун 108, 72 ва 36 соатли иш дастурлари асосида фуқаролик мудофааси ва фавкулодда вазиятлар учун ўқув-методик марказларидаги ФМ курсларида тайёргарликдан ўтказилиши ҳамда ўқитишнинг асосий йўналиши сифатида норматив-ҳуқуқий ва режалаштириш ҳужжатларини ўрганиш, фуқаролик мудофааси фаолиятини ташкил этиш ва ўтказиш, фавкулодда вазиятларнинг олдини олиш, аҳолини ва ҳудудларни химоя қилиш учун функционал мажбуриятларни бажаришда амалий кўникмаларни такомиллаштиришдан иборат эканлиги қайд этилган.

Хулоса қилиб айтганда, Россия Федерациясининг иқтисодиёт объектларида ФМ ҳужжатларини ишлаб чиқишда ҳар объектнинг тоифа даражасидан келиб чиқиб, ягона рўйхат шакллантирилганлиги, ФМ бўйича маъсул шахсларнинг ўқув марказларида норматив-ҳуқуқий

хужжатларни расмийлаштириш бўйича малака оширишлари, ҳудудий бошқармаларнинг ижтимоий тармоқларидаги расмий саҳифаларида ФМ хужжатларини расмийлаштириш бўйича маълумотларнинг мавжудлиги ва ФМ бўйича хужжатларни ишлаб чиқишда хусусий фирмалар томонидан хизмат кўрсатилишини мамлакатимизга кенг жорий қилиш имконияти мавжуд. ФМ хужжатларини расмийлаштириш бўйича онлайн платформа орқали дарс машғулотларини ташкил этиш, ФМ соҳасидаги қонунларида белгиланган вазифаларнинг ижросини тўлақонли таъминлаш, ФМ тузилмаларини ташкил этиш бўйича хужжатларни ишлаб чиқишда, ушбу объектларнинг тоифа даражасини, объектлар учун мавжуд бўлган таҳдид ва хавфларни, географик жойлашувини, технологик жараёни ва ишлатиладиган хомашёларнинг турлари ва миқдорини, объектларда юзага келиши мумкин бўлган вазиятлар ва мавжуд шарт-шароитлар, ишчи-хизматчилар ҳамда аҳолининг сони ва зичлигини инobatга олиш, ФМ тузилмаларининг фаолияти самарадорлигини ошириш, уларнинг моддий-техник таъминоти меъёрини давр талаблари асосида жиҳозлаш, вазирлик ва идораларнинг штат бирликлари ва мулкчилик шакли ўзгартирилганлигини инobatга олиш ҳал қилиниши зарур бўлган асосий вазифалардир.

Юқоридаги хулосадан келиб чиққан ҳолда, Россия Федерациясининг объектларда ФМ хужжатларини ишлаб чиқишдаги илғор тажрибасини мамлакатимизда жорий қилиш бўйича қуйидаги таклифларни билдирамиз:

Биринчидан, тинчлик ва алоҳида даврда аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасида давлат сиёсатини амалга ошириш, норматив-ҳуқуқий хужжатларни ишлаб чиқиш ва ижросини таъминлаш [5] асосий вазифа бўлиб, иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича юритиладиган хужжатлар тизимнинг элементи сифатида фаолият юритиши. Чунки ФМ хужжатлар тизими ФВДТнинг функционал ва ҳудудий тизимости элементлари ФВнинг олдини олиш ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий оқибатларини камайтиришга қаратилган фаолиятини кучайтиришга хизмат қилади.

Иккинчидан, ФМ хужжатлар тизимининг ташкилий структураси асосини ФВДТ таркибидаги вазирлик, идораларнинг ташкилий структураси ташкил этиши ва шунга мос равишда бошқарув уч даражада: *республика, маҳаллий ва объект* бўйича ташкил этилиши мақсадга мувофиқ. Бунда ҳар бир даража бўйича алоҳида ФМ хужжатларининг ишлаб чиқиши назарда тутилади.

Учинчидан, хорижий давлатлар тажрибаси асосида иқтисодиёт объектларида ФМ хужжатларининг ягона тизимини яратиш ва иқтисодиёт объектларида ФМ соҳасида амалиётга татбиқ этиш бўйича тегишли меъерий-ҳуқуқий хужжатларини ишлаб чиқиш. ФМ бўйича норматив-ҳуқуқий хужжатларни ишлаб чиқиш ва юритишда объектларнинг тоифа даражаси, ишлаб чиқаришдаги хавфлилик даражасини инobatга олиб хужжатлар рўйхати аниқ белгилаб берилиши лозим. Иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича хужжатларнинг тўғри ишлаб чиқиши текшириш ва уларнинг ижросини таъминлаши бўйича ҳолис баҳо бериш имкониятини яратади. Сабаби, иқтисодиёт объектларининг ФМ бўйича тайёргарлик даражаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 9-июль кундаги 369-сонли қарорининг 1-иловасида белгиланган тартибда тузилмаларнинг шайлиги баҳоланади [7].

Тўртинчидан, Россия Федерацияси тажрибаси асосида иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича ишлаб чиқиладиган хужжатларнинг рўйхатини шаклантириш ва хужжатлар рўйхатига киритилган бандларни Фуқаро муҳофазаси бўйича республикамиздаги мавжуд бўлган меъерий-ҳуқуқий асосларига боғлаш. Келгусида, республикамиздаги иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича хужжатларнинг ягона намунасини яратиш тизимига оид норматив-ҳуқуқий хужжатларни ишлаб чиқиш жараёнини республикамиздаги ФМ бўйича қонун хужжатларига асосланган ҳолда боғлаш, яъни ишлаб чиқиладиган хужжат қайси меъерий-ҳуқуқий хужжат асосида ишлаб чиқишига алоҳида эътибор қаратиш. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 19-сентябрдаги 754-сонли қарори ижросини таъминлашга ва иқтисодиёт объектларида ишлаб чиқиши зарур бўлган хужжат рўйхатини аниқ ва қонуний тартибда шаклантиришга ёрдам беради [6].

Бешинчидан, Фавқулодда вазиятлар вазирлигининг ва ҳудудий бошқармаларининг сайтларига иқтисодиёт объектларида ФМ бўйича хужжатларнинг рўйхати, уларни ишлаб чиқиш ва расмийлаштириш тартиби бўйича маълумотларни жойлаштиришимиз зарур бўлади. Шунингдек, ФМ

бўйича ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва тўғри расмийлаштириш юзасида ўқув қўлланмалар ва тавсиялар, иқтисодиёт объектларида фуқаро муҳофазасини ташкил этиш тартиби бўйича адабиётларни яратиш масаласини ижобий ҳал этиш.

Олтинчидан Вазирлик ва идоралар томонидан иқтисодиёт объектларидаги ФМ бўйича маъсул ходимларни Фуқаро муҳофазаси институти ва Фавқулодда вазиятлар бошқармаларидаги Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ўқув марказларида ўқитиш давомида ўқув дастурларида ФМ ҳужжатларини ишлаб чиқиш тартиби ва юритилиши бўйича дарс соатларини кўпайтириш, ўқув курси якунида ҳар бир тингловчи томонидан объектнинг ФМ бўйича ҳужжатларини ишлаб чиқиш бўйича назорат ишларини амалий топширишини жорий этиш. Худудий бошқармалар томонидан ҳар йили декабрь ойининг биринчи ўн кунлигида Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги мавжуд иқтисодиёт объектларининг ФМ бўйича маъсул ходимлари иштирокида фуқаро муҳофазаси тадбирларини режалаштириш, янги қабул қилинган меъёрий-норматив ҳужжатлар талабларини етказиш бўйича “мастер класс” ўтказишни жорий қилиш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Г.Н.Кириллова умумий таҳрири остида. Организация и ведения гражданской обороны и защита населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера. Учебного пособие 55 стр. Москва 2011 года
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 26-августдаги “Ўзбекистон Республикаси фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва бундай вазиятларда ҳаракат қилиш давлат тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 515-сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги ахборот-ҳуқуқий тизими “Lex.uz”
3. С.В.Кульпинов. Практический минимум уполномоченного на решение задача в области гражданской обороны объекта. Институт риска и безопасности. 128 стр Москва 2011 года
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 9-июндаги “Ўзбекистон Республикаси Фуқаро муҳофазаси тузилмалари ва улар тузиладиган ташкилотларни белгилаш тартиби тўғрисидаги Низомнинг ҳамда тузилмаларни моддий-техник воситалар билан таъминлаш (табеллаштириш) меъёрини тасдиқлаш тўғрисида”ги 369-сонли қарори. 14 бет.
5. Россия Федерациясининг 1994 йил 11-ноябрдаги “Аҳоли ва ҳудудларни табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Федерал қонуни // www.mchs.gov.ru сайти маълумотлари.
6. Н.А.Крючка под общей редакцией. Курс лекций и методические разработки по гражданской обороне и защите от чрезвычайных ситуаций для обучения работников организаций и других групп населения. 149 стр Москва 2011 года.
7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 19-сентябрдаги “Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш, фуқаро муҳофазаси, шунингдек, кичик ҳажмли кемалардан хавфсиз фойдаланиш соҳасида давлат назоратини олиб бориш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 744-сонли қарори. // Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги ахборот-ҳуқуқий тизими “Lex.uz”